

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
ALIKHAN BOKEIKHAN UNIVERSITY
«АЛАШТАНУ» ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ОРТАЛЫҒЫ**

**Әлихан Нұрмұхамедұлы Бөкейханның туғанына 155 жыл толуы мен
Қазақстан Республикасы тәуелсіздігінің 30 жылдығына арналған
«ӘЛИХАН БӨКЕЙХАН ТҮЛҒАСЫ ОТАНДЫҚ ҒЫЛЫМ
КОНТЕКСІНДЕ: ЖАҢА ПӘНАРАЛЫҚ ЗЕРТТЕУЛЕР МЕН
ІЗДЕНІСТЕР»
республикалық ғылыми-практикалық конференция
МАТЕРИАЛДАРЫ**

МАТЕРИАЛЫ
республиканской научно-практической конференции
«ӘЛИХАН БӨКЕЙХАН ТҮЛҒАСЫ ОТАНДЫҚ ҒЫЛЫМ
КОНТЕКСІНДЕ: ЖАҢА ПӘНАРАЛЫҚ ЗЕРТТЕУЛЕР МЕН
ІЗДЕНІСТЕР»,
посвященной 155-летию со дня рождения Алихан Букейхана и 30-летию
Независимости Республики Казахстан

**СЕМЕЙ,
2021**

ӘОЖ 94(574)
КБЖ 63.3(5 Қаз)
Ә 54

Жалпы редакциясын басқарған Alikhan Bokeikhan University ректоры,
саяси ғылымдар докторы, профессор

Ш.А Құрманбаева

Редакция алқасы: Ә. Қайшатаева, М. Матаева, А. Базенов, А. Азатов,
Е. Рахметуллин (жауапты редактор)

Ә 54

«Әлихан Бөкейхан тұлғасы отандық ғылым контексінде: жаңа пәнаралық зерттеулер мен ізденістер» ғылыми-практикалық конференция материалдары. Alikhan Bokeikhan University. ШҚО Семей қаласы. Семей: «Zhardem» республикалық баспа компаниясы, 2021 жыл 27-тамыз, – 186 бет.

ISBN: 978 -601-7172-39-3

Жинақта 2021 жылдың 27 тамызында Семей қаласы Әлихан Бөкейхан университетінде өткен «Әлихан Бөкейхан тұлғасы отандық ғылым контексінде: жаңа пәнаралық зерттеулер мен ізденістер» тақырыбындағы ғылыми-практикалық конференция материалдары топтастырылған. Алаш қайраткерінің өмірі мен қоғамдық-саяси қызметі, Алаш қозғалысының даму кезеңдері мен алаштанудың өзекті мәселелері зерделенген.

Жинақ ЖОО оқытушыларына, білім алушыларына және ғылыми көпшілік қауымға арналған.

Конференцияға жіберілген материалдар өңделмейді, пікір берілмейді және қайтарылмайды. Конференция жинағына енген материалдар тікелей көшірілгендіктен, баяндама материалы түпнұсқа болып есептеледі. Редакция алқасы авторлар ұсынған мақаланың мазмұндық сипатына жауап бермейді.

ISBN: 978 -601-7172-39-3 ӘОЖ 94(574) КБЖ 63.3(5 Қаз)

© Alikhan Bokeikhan University
«Алаштану» ғылыми-зерттеу орталығы
© «Zhardem» РБК

АЛҒЫСӨЗ

Құрметті оқытушы-профессорлық қауым, қадірлі конференция қонақтары!

Тәуелсіздігіміздің отыз жылдығы белесінде мемлекетіміз бен қоғамымыздың үздіксіз даму үдерісіне орасан зор ықпалы бар жасампаз идеяларды бүкіл халық болып жүзеге асырудамыз. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың Семей қаласының мәртебесін тарихи-мәдени орталық ретінде ерекше айшықтаған және оны заманауи жаңғырту міндеті жөнінде айтқан аса ардақты сөздері бар.

Осы санатта Семей қаласы мен өңірінің білім жүйесінде Әлихан Бөкейхан есімін жаңғырту ісі өзекті деп айтар едім. Бұл тұрғыда республикалық жоғары білім кеңістігінде өзіндік орны бар – Қазақ инновациялық гуманитарлық-заң университетінің ұжымы Президентіміздің тапсырмасын жүзеге асыру мақсатында және республика жұртшылығының қолдауымен университет атауы «Әлихан Бөкейхан университеті» болып бүгіннен бастап ауысты.

Бүкіл халқымыздың арман-тілегі жүзеге асқан бүгінгі күн – тарихи күн! Бұл күн – Әлихан Бөкейхан университетінің тарихи миссиясының басталған күні! Елімізге осы бір асқақ рух беретін тарихи сәттің берекесі мен игілігін берсін! Қуаныш құтты болсын құрметті қауым!

Заман ағысында ұлт көшбасшысы болған Әлихандай тұлға есімінің университетімізге берілуінің тарихи негізі бар. Бұл сонымен қатар, университет құрылтайшылары мен білім алушыларының Ел мен Семей қаласы тарихына және ұлттық мүддені ту етіп көтерген Әлихан Бөкейхан бастаған Алаш қозғалысы қайраткерлерінің тарихи қызметіне көрсеткен құрмет және біздің ұрпақтық парыз болып табылады.

XX ғасыр басындағы қазақ қоғамының ұлттық жаңғыруы мен жалпыхалықтық серпіліс кезеңі – Әлихан Бөкейхан бастаған Алаш қозғалысымен тікелей байланысты. Әлихан Бөкейхан өр тұлғасының ұлттық масштабтағы мемлекеттік қайраткер деңгейінде қалыптасуында Семей–Алаш қаласының да орны айрықша.

Өткен ғасырдың алғашқы ширегінде Абай есімін халық жадында шығармашылық контексте жаңғырту, ұлттық-демократиялық сипаттағы Алашорда үкіметінің халықшыл санаттағы қызмет үдерісінде және ұлттық білім мен ғылымды жолға қоюдағы бастама істердің барша идеясы, оның іс жүзінде атқарылуындағы Әлихан Бөкейханның ерен қайраткерлігін тарихи деректер баяндайды.

Әлихан тұлғасын ұлықтау мақсатында өткізілген тарихи маңызы бар шаралардың қорытынды қарарларында зиялы қауым өкілдері тарапынан түскен ұсыныстар біртіндеп жүзеге асынылып жатыр. Атап айтсақ, қайраткердің 145 және 150 жылдық мерейтойына арналған ғылыми жиындарында еліміздің ЖОО-ның біріне Әлихан Бөкейхан есімін беру мәселесі көтерілген болатын.

Өздеріңіз көріп отырғандарыңыздай, ел тәуелсіздігінің 30 жылдығы мен Әлихан Бөкейханның туғанына 155 жыл толуына арналған республикалық конференция барысында білім ордамыз Алаш қайраткерінің есімімен білім кеңістігіне жаңаша сипатта қадам басты.

Бүгінгі республикалық конференция жұмысына елімізге белгілі ғалымдар, қоғам қайраткерлері, жергілікті басқару мекемелерінің өкілдері және БАҚ қатысып отыр.

Алаш мұрасын зерделеу, Әлихан тұлғасын ұлықтау мақсатын көздеген конференция жұмысына сәттілік тілеймін!

*Құрметпен Alikhan Bokeikhan University ректоры,
саяси ғылымдар докторы, профессор
Ш.А Құрманбаева*

МАЗМҰНЫ:

Ш. Құрманбаева	
Алғысөз.....	3
Т. Жұртбай	
1916 жылғы ұлт-азаттық көтеріліс және Алаш ұстанымы.....	5
Д. Қамзабекұлы	
Абай, Алаш және Иуан Гус.....	14
С. Жүсіп	
Семей – «Алаш» қозғалысының кіндігі және Алаш республикасының тұңғыш ордасы.....	19
М.Х. Матаева	
Алихан Бөкейханов - лидер казахской национальной интеллигенции Степного края.....	25
М.Қ. Каримов	
Семейдегі Әлихан Бөкейхановтың туыстары.....	33
А.Ж. Шәріп	
Әлихан Бөкейхан және «Темірқазық» журналы.....	35
А. Исин	
XVIII-XIX ғасырлардағы ескі қазақ жазба тілі мәтіндерінің оқылуы және зерттелуінің кейбір мәселелері.....	41
Т.Қ. Шаңбай	
Алаш-Семей және Әлихан Бөкейхан.....	45
Д.А. Махат	
Ә. Бөкейханов, А. Байтұрсынов, М. Дулатов т.б. Алаш зиялылары хаттарында көтерілген XX ғасыр басындағы қазақ қоғамы мәселелері.....	60
Д. Сүлейменова	
Ұлттық территориялық Қазақ автономиясының құрылу тарихы.....	73
Е. Сайлаубай	
Қазақстандағы земстволық қозғалыс тарихынан. Жергілікті өзін-өзі басқару жүйесінің Семей өңірінде енгізілуі және оның қазақ қоғамы мүддесі жолындағы қызметі (1917-1919 жж.).....	80
Ш. Сейітова	
Ахмет Байтұрсынұлы және қазақ тіл білімі.....	95
М.С. Ибраимова	
Семей өңірінде шығарылған алғашқы мерзімді баспасөздер.....	100
Қ.Ә. Әубәкір	
Әлихан Бөкейханұлы аудармаларындағы Алаш идеясы.....	104
Р.Т. Садықова	
Халел Ғаббасұлы және Мұхтар Әуезовтің рухани байланысы.....	108
Е.Е. Рахметуллин	
Алаш қозғалысы және қазақ меценаттары.....	113

З.Т. Кәрімхан	
Абай және Әлихан.....	118
Ә.Л. Какимжанова, Г.Б. Қожахметова	
Әлихан Бөкейхановтың қазақ әдебиетіне қосқан үлесі.....	126
Н. Санақбекқызы	
Әлихан Бөкейхан – абайтанушы.....	130
К. К. Турсынханова, Ф.А. Гайнуллина	
Круг чтения Шакарима Кудайбердиева: к вопросу о становлении социально – нравственных и философско - и эстетических поисков казахской интеллигенции 20–го века.....	134
М. Бақытбеков	
Алаш қозғалысы және Алихан Бөкейхан: Ұлттық құндылықтардың қалыптасуы.....	140
К. Борщ	
Патриотическое воспитание обучающихся в контексте наследия Алихана Бокейхан.....	146
У. Жанғалиев	
Қазақ комитеттерінің қоғамдық-саяси ұйымдармен және кеңестермен ара қатынасы.....	151
Н.Қ.Тлебалдина	
Алаш қайраткері Жүсіпбек Аймауытов шығармаларында қолданылған көнерген сөздер.....	155
М.С. Ибраимова, А. Құдайберген	
Ахметжан Қозыбағаровтың қоғамдық-саяси қызметі	161
Ж. Рахымбаева, Г.Т.Әбікенова	
«Сарыарқа» газетінің қазақ әдебиеті тарихында алатын орны.....	165
Ж. Аязбаева	
XX ғасыр басындағы қазақ қоғамы.....	170
Ж.Қ. Айтенов	
Семей өңіріндегі оқу орындарына қабылдау шарттары (1897жыл).....	175
У. Жанғалиев	
1917 ж. Ақпан революциясынан кейінгі қоғамдық-саяси өмірдегі өзгерістер және Семей облыстық жер комитетінің құрылуы.....	179

«Әлихан Бөкейхан тұлғасы отандық ғылым контексінде: жаңа пәнаралық зерттеулер мен ізденістер» ғылыми-практикалық конференция материалдары. Alikhan Bokeikhan University. ШҚО Семей қаласы. Семей: «Zhardem» республикалық баспа компаниясы, 2021. – 186 бет.

*Бас директор А.Ғали-Арыстанұлы
Редактор Тойшыбекова А.Б.
Дизаин Венедиктова О.А.
Техникалық редактор Тегененов Т.С.
Компьютерде беттеген С.Омарова
Корректор: Құдайбергенова Ж.Қ.*

*Терімге жіберілді 25.07.2021. Басуға қол қойылды 27.08.2021.
Қалты 60×84/8 Көлемі 11,25 б.т. Қағазы офсетті. Қаріп түрі әдеби.Баспа
табағы 11,6. Тираж 100 экз. Тапсырыс № 01689*

*«Zhardem» баспа компаниясы
071710, Семей қаласы., Гоголь көшесі, 89 үй
Тел./факс: 8 7222 52-13-72*

*Тапсырыс берушінің файлдарынан
Қазақстан Республикасы
«Zhardem» баспа компаниясының баспаханасында басылды.
071710, Семей қаласы, Гоголь көшесі, 89*

Zhardem.baspasy@bk.ru

*«Zhardem» baspasy
Семей қаласы. Гоголь көшесі, 89 үй
52-13-72*

ISBN 978 -601-7172-39-3

978 -601-7172-39-3